

є

СВ. ДОРДА

*ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України»*

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУДОВОГО ДИСКУРСУ

До вивчення різних типів дискурсу, які формуються в умовах різноманітних сфер людської діяльності, звертаються як втчизняні, так і закордонні дослідники питань мовленнєвої комунікації. Серед

562

дискурсивних досліджень особливе місце подають роботи, присвячені спілкуванню за інституціональних обставин. Вони накладають певні обмеження на мовленнєву поведінку учасників спілкування. Незважаючи на існування великої кількості робіт, метою яких є вивчення інституціональних типів дискурсу, наприклад, політичного, ділового, педагогічного, деякі типи інституціонально-комунікативні залишаються об'єктом всебічного дослідження. До таких типів дискурсу можна віднести судовий дискурс.

Соціальний інститут як категорія життєдіяльності суспільства є складним за своєю змістом феноменом. До числа

563

найбільш важливих компоненте, що складають внутрішню структуру соціального інституту належать: 1) наявність об'єктивного стану людей у сфері певного виду діяльності та суспільних відносин, тобто статусу; 2) сукупність рольових виконань (виявлень), котрі характеризують членів суспільства. Які асоціюються в межах даного соціального інституту; до того ж, якщо статус передає вищу позицію, яка визначається об'єктивними потребами в тому чи іншому виді діяльності, тоді соціальна роль є процесом його реалізації, його динамічною формою виявлення (і мовного також) або функцією; 3) соціальна норма як показник рівня обумовленості взаємодії людей один з одним у межах соціального інституту, яка «завжди може бути формативана».

Судовий дискурс є різновидом і складовою частиною юридичного дискурсу. Судовий дискурс розуміють як вербально-знакове відображення процесу комунікації в ході судового процесу, яке розглядається в соціально-історичному, національно-культурному, конкретному ситуативному контексті з урахуванням характеристик та намірів комунікантів [2, 10]. Крім того, метою процесу є розв'язання правового конфлікту і зміна правової ситуації. Т.В. Дубровська зазначає, що судовим дискурсом можна вважати, *по-перше*, дискурс окремих судових процесів або їх відрізків. *По-друге*, судовий дискурс як узагальнююче поняття, що об'єднує в собі численні дискурси, на основі аналізу яких можливо виокремити типові характеристики і загальні закономірності побудови судової комунікації. У межах судового дискурсу виокремлюють певні різновиди, а саме, дискурс звинувачення та захисту, дискурс суддів, усне мовлення в установах права та шин.

Судовий дискурс регламентується нормативними актами. «Регламентоване спілкування ритуалізоване через жорсткі обмеження і схеми жанрово-рольової взаємодії. Будучи канонічним за своєю природою, воно не передбачає імпровізацій. Найчастіше регламентоване спілкування - це суворе офіційне спілкування, репрезентоване протокольними жанрами колективного спілкування» [3, 93].

Судовий процес - один із найбільш регламентованих видів комунікації, тому його можна розглядати як «вироблений звичаєвий або запроваджений порядок здійснення чого-небудь» [1. 1456], тобто як ритуал.

М.Ю. Пахалов висловлює юридичний погляд на досліджуване явище: «Щодо судового процесу поняття ритуалу можна також пояснити як дію чи комплекс дій, обов'язкових для виконання, у зв'язку з настановами *ria* чи іншою влади... Судовий ритуал не джерело, а інструмент права, використовуваний судом і учасниками процесу в правозастосовній практиці. Він пов'язаний з організацією судочинства насильки ж. насильки і формальш

юридичні вимоги. так!, як терміни виконання, порядок виклику, вимоги до учасників тощо. Можна сказати, що ритуал є механізмом переходу від безладу до порядку. Символіка жестів, промов, поведінки ніби збирає окремі елементи судового розгляду в єдине ціле. Для учасників процесу це означає перш за все вичерпаність того, що відбувається, їхнім очікуванням, засвоєним завдяки культурним, історичним і, у випадку середньовічного процесу, релігійним стереотипам. Для сучасної людини так само актуальні очікування відповідності судового процесу низці ОЗНЭК, які формально не стосуються права: це проходження процесу в залі суду, вичерпаність розташування учасників один щодо одного, зовнішній вигляд судді й т.п.» [4, 115]. Узагальнюючи трактування судового ритуалу правниками, М.Ю. Пахалов дає досить чітке його визначення: «Сукупність усіх дій, поведінок, приписів і символів, виконання яких, санкціоноване чи несанкціоноване догматичним правом, має обов'язковий характер, хоча в цьому й не проглядає безпосередній зв'язок з результатом справи, і яким в цілому творять той світ, у якому відбувається процес і реалізується право» [4, 115].

Отже, судовий дискурс можна назвати ритуальним, оскільки йому притаманні сценарність, рольова структура і символічність.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та СО) / Уклад. і голов. ред. ВТ. Бусел. - К.; Іршів: ВТФ "Перун", 2007. - 1736 с.
2. Дубровская Т.В. Судебный дискурс: речевое поведение судьи [Текст]: автореферат дис. доктора филологических наук / Т.В. Дубровская. - Саратов, 2010. - 39 с.
3. Колтунова М.В. Конвенции как прагматический фактор делового диалогического общения [Текст] / М.В. Колтунова. - М.: Акад.гуманитар. исслед., 2005. - 228 с.
4. Пахалов М.Ю. Ритуальность и иррациональность судебного процесса (на материалах средневековой Англии) // Государство и право. - 2007. - № 6. - С. 114 - 120.

Дорда, С.В. Про деякі аспекти судового дискурсу [Текст] / С.В. Дорда // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку: зб. матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня 2013 р.). - Суми: Сумська філія ХНУВС, 2013. - І Ч. - С. 563-565.